

Porównanie drzeworytów

Zestawienie czterech wydań biblijnych z trzema scenami z Apokalipsy: dwaj świadkowie, siedem plag oraz niewiasta na bestii.

Drzeworytów apokaliptycznych porównywanych w tych wydaniach nie należy przypisywać bezpośrednio Lucasowi Cranachowi Starszemu. Najbezpieczniej określać je jako kompozycje z kręgu wittenberskiego warsztatu Cranacha, związane z Biblią Lutra z 1534 roku i przypisywane anonimowemu monogramiście MS.

Ich program ma wyraźny charakter reformacyjny i antypapieski: ilustracje Apokalipsy nie są neutralną ozdobą tekstu, lecz wizualną interpretacją proroctwa, w której Babilon, Bestia i przeciwnicy Kościoła zostają powiązani z Rzymem papieskim.

Późniejsze wydania czeskie oraz Biblia Leopolity korzystają z tego samego wzoru ikonograficznego, ale mogą zawierać odbicia, kopie, przerysy albo lokalnie przekształcone warianty. Dlatego zestawienie pozwala śledzić, jak ten sam cykl obrazów przechodził przez różne środowiska drukarskie i wyznaniowe oraz jak zmieniano najbardziej polemiczne elementy ikonografii.

Wersja do druku została przygotowana jako mała książeczka ekspozycyjna: karta tytułowa oraz cztery karty A4 poziomo, po jednej dla każdego wydania.

Ustroń, 4 października 2026

Niemieckie wydanie Biblii Marcina Lutra z Wittenbergi z 1534 roku. To punkt odniesienia dla porównania: sceny apokaliptyczne zachowują tu wyrazisty, antyrzymski program ikonograficzny związany z kręgiem warsztatu Cranacha i anonimowym monogramistą MS.

Sancti Johannis. CXCI.

Engel/ vnd sprach/ Gib mir das büchlin. Vnd er sprach zu mir/ Nim hin/ vnd verschlings es/ vnd es wird dich im bauch krummen/ aber inn deinem munde wirds süsse sein/ wie honig. Vnd ich nam das büchlin von der hand des Engels/ vnd verschlangs/ vnd es war süsse inn meinem munde/ wie honig/ Vnd da ichs gessen hatte/ krummet michs im bauch. Vnd er sprach zu mir/ Du mußt abermal weisagen den völkern/ vnd Weiden/ vnd Sprachen/ vnd vielen Königen.

Die funffzehend figur.

Vnd es ward mir ein rohr gegeben/ einem stecken gleich/ vnd sie saßen sie da sprach/ Stehe auff/ vnd miß den Tempel Gottes/ vnd den Altar/ vnd die darinnen andeten/ Aber den innern Chor des Tempels wirff hinaus/ vnd miß ihn nicht/ denn er ist den Weiden gegeben/ vnd die Heilige Stad werden sie zur retten zween vnd vierzig monden.

XI.

Vnd ich wil meine zween Zeugen geben/ vnd sie sollen weisagen tausent zwey hundert vnd sechzig tage/ angethan mit secken. Diese sind zween Oleeume vnd zwey sackeln/ stehend für dem Gott der erden.

Vnd so jemand sie wil beleidigen/ so gehet das feur den Christen aus irem munde/ vnd verzehret ire feinde/ Vnd so jemand sie wil beleidigen/ der mus also getödtet werden. Diese haben macht den himel zu verschliesen/ das es nicht regene in den tagen irer weisagung/

Ap 11: cała strona z dwoma świadkami

Die offenbarung Die zwenzigste figur.

XV.

Vnd ich sahe ein ander zeichen im himel/ das war gros vnd wundersam/ sieben Engel/ die hatten die letzten sieben plagen/ denn mit den selbigen ist volendet der zorn Gottes/ Vnd sahe/ als ein glesern meer mit feur gemengt/ vnd die den sieg bebalten hatten an dem thier vnd seinem bilde/ vnd seinem malseichen/ vnd seines namens zal/ das sie stunden an dem glesern meer/ vnd hatten Gottes harffen/ vnd sungen das lied Mosi/ des knechts Gottes/ vnd das lied des Lambs/ vnd sprachen/ Gros vnd wundersam sind deine werck/ Herr Almechtiger Gott/ gerecht vnd warbaffig sind deine wege/ du König der Heiligen/ Wer sol dich nicht fürchten Herr/ vnd deinen namen preisen/ denn du bist alleine Heilig/ Denn alle Weiden werden kommen/ vnd andeten für dir/ denn deine vrtel sind offenbar worden.

Darnach sahe ich/ vnd sihe/ da ward auffgethan der Tempel der Dütten des zeugnis im himel/ vnd giengen aus dem Tempel die sieben Engel/ die die plagen hatten/ angethan mit reinem hellen linwad/ vnd umbugurt ire brust mit güldenem gürteln/ Vnd eines der vier thier gab den sieben Engeln sieben güldene schalen vol zorn Gottes/ der da lebet von ewigkeit zu ewigkeit/ Vnd der Tempel ward vol rauches für der herrlichkeit Gottes vnd für seiner krafft/ vnd niemand kund inn den Tempel gehen/ bis das die sieben plagen der sieben Engeln volendet würden.

Vnd ich

Ap 15-16: cała strona z siedmioma plagami

Die offenbarung Die ein vnd zwenzigste figur.

XVII.

Es kam einer von den sieben Engeln/ die die sieben schalen hatten/ redet mit mir/ vnd sprach/ Kum/ ich wil dir zeigen das vrtel der grossen Huren/ die da auff vielen wassern sitzen/ mit welcher geburete haben die Könige auff erden/ vnd die da wonen auff erden/ truncken worden sind von dem wein irer hurerey. Vnd er bracht mich im geist inn die wüsten. Vnd ich sahe das weib sitzen auff einem rosinfarben thier/ das war volnamen der lesterung/ vnd hatte sieben hörner/ Vnd das weib bekleidet mit scharlach/ vnd rosinfarb/ vnd vbergüldet mit gold vnd edlen steinen vnd perlen/ Vnd hatte einen gülden becher inn der hand/ vol gewels vnd vnfüberteit irer hurerey/ vnd an irer hirn geschrieben den namen/ Das geheimnis/ die grosse Babylon/ die mutter der hurerey vnd aller greuel auff erden. Vnd ich sahe das weib truncken von dem blut der Heiligen/ vnd von dem blut der Zeugen Ihesu/ Vnd ich verwunderte mich seer/ da ich sie sahe.

Ich wil dir sagen das geheimnis von dem weibe/ vnd von dem thier das sie tregt/ vnd hat sieben heubter/ vnd sieben hörner. Das thier das du gesehen hast/ ist gewesen/ vnd ist nicht/ vnd wird wider eos sein nach seinem fol men aus dem abgrund/ vnd wird faren inns verdammis/ vnd werden sich verwundern/ die auff erden wonen/ der namen nicht geschriben stehen

Ap 17: cała strona z niewiaścą na bestii

Biblia Severinova

1537

Czeskie wydanie Biblii, Praga 1537, drukowane przez Pavla Severina z Kapí Hory. Materiał jest ważny jako bardzo wczesne ogniwo pośrednie: porównywane drzeworyty pokazują już wariant zmieniony względem wydania lutherańskiego.

Pierwszy pełny drukowany przekład Biblii na język polski, Kraków 1561, druk Mikołaja Szarffenberga. W porównaniu interesujące są ślady przejęcia i przekształcenia kompozycji znanych z wcześniejszych wydań niemieckich i czeskich.

Oświadczenie.

Łęko 40.
11. 07. 43.
07. 43.

O ano mi potim trzcinia podobna
lasec i rzeciono mi: Wstąpij
czuwać bież doświół Woły i oł
tars i te krzyż w nim cieni d
domale bież dożgu. A te im

teora jest przed doświółem wyrzuc precz
nie wymierzasz teby: to jest baną pogańom
i będo bępać d tycioję miasło twędo przes
cierdziesię i bwa miasłaca i a dam dwie
ma iusadom moim: krzyży będo przos
go: ić przos tyślac: dwiście i y będo ias
siach dni: będoć obciwioł w rooy. Cić s
o cępo te: dwie oliwce i bwa lichbarza:
teykrzy będoć obciwiołca Pána
siemie.

A będo sieli im kędo chciał slobodę wy
biec ogień i ich wy: i popali nieprzaciwio
ły ich. A iseliu te kędo chciał obrócić: i
musi być zabie. Cimaś mo zámknąć nie
bo: teby nie sied bież: ad ni Proreka
i ch: i kęte te i mla moć náń wodim: ob
mieniać te w traw: y zaráć siemie wsiel
do plaga: i kędroby chieł.

A gdy dołonia swego sielceciwrać: Ze
sila teora wychozi i przepiędi: zwiębie
przećmo im wiove: a zwięcie i e: y sa
bie. A ciata ich będo iseliu po wsiach w
wielkim miascie: krzyży będo wiove zom
Sodomu i Egiptem: będo też y Pan ich
wtrzyjzonan iest. A wyzja potoleńia lu
dzie: teyżewo: i y pogani ciata ich przes
pułstwarzą będo: i ad nieobpiscia ciat ich
podobować w grobiech. A ci co ná siemi mie

siłio: będo sie ná nim ródować i wse
lic: i będo jobie zobopomnie siac bary: bę
dwa prorokow: trapił te krzyży miasł
liná siemi.

A po pułstwarzaniu danu i duch hycen
od Boga wsielwioł do ni: teby sielani ná no
gi swoie: a ná one krzyży te wsielzi: przy
padł strach wielki. Wsielili też głos wieli
kz niebá: teory im mówit: Wstąpić iám.
A wsielili do ni bwa w obliw: i wsielzi
te nieprzaciwio ich. Teby omieć gędoim:
sielilo te bżenie siemie wielkie: i y upadła
będo siata ielie miasł: i a w onym bżeniu
siemie: zabito iest imien ludzi sielini tyśla
cy i ośleć wsiel się: doli dwale Bogu
niechciemu. Bwa i teora obciłá: a odo
trzcina będo przayzie niebudo.

A zarábit potym w trale Angiol so
dny: teby się siaty wielkie: glosy ná niebie:
i ciał: mówia: Zroślow tego światá siato
się Pána naslego: y Chy siato tego á będo
trószewal ná wsieli i wsiel. Amen. Teby
oni ekrzyży i dwiście cieli: Sinecow Fro
zy rżetza ná sielchab: przed obciwiołca
Boga: upadł ná obciwioł swoie: y doli dwa
te Boga: mówia: Dsielnieć robie Pa
nie Bóie náń wsielwiołom: teory iestia
y trawie: i teby náń przyć: i te iest
moć i te iest: i te iest. A rżetzie
wali się pogani: a przyściłeni te rooy:
ciac wmarzyć: a bwi bli sadzi: i á będo ná
ná będo zapłacił iugum tróim Prorekom
y sieltem: y tym krzyży sie bwa imienia

Danie: 11.

Danie: 11.

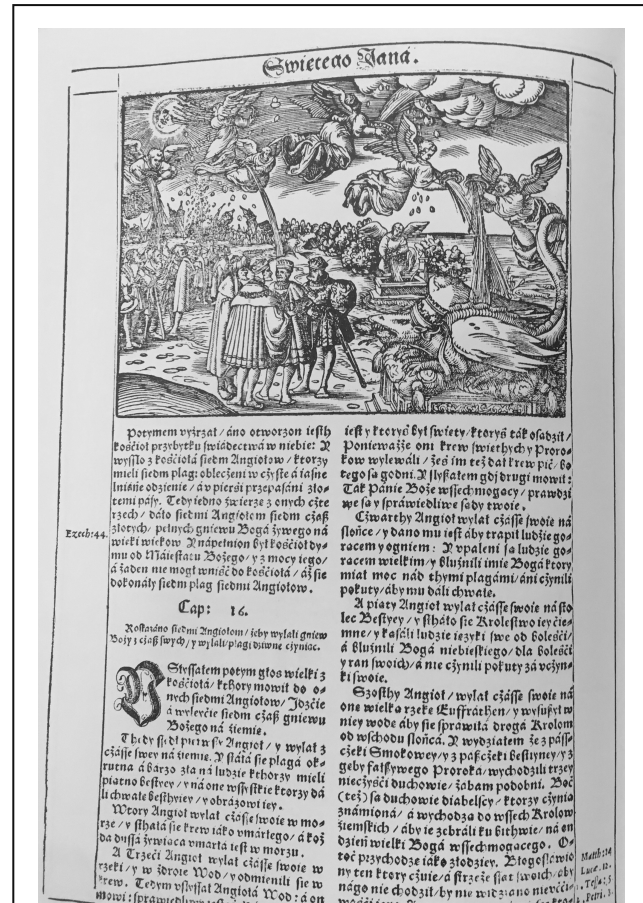
Zabie: 4.

Danie: 7.
Apoca: 13.

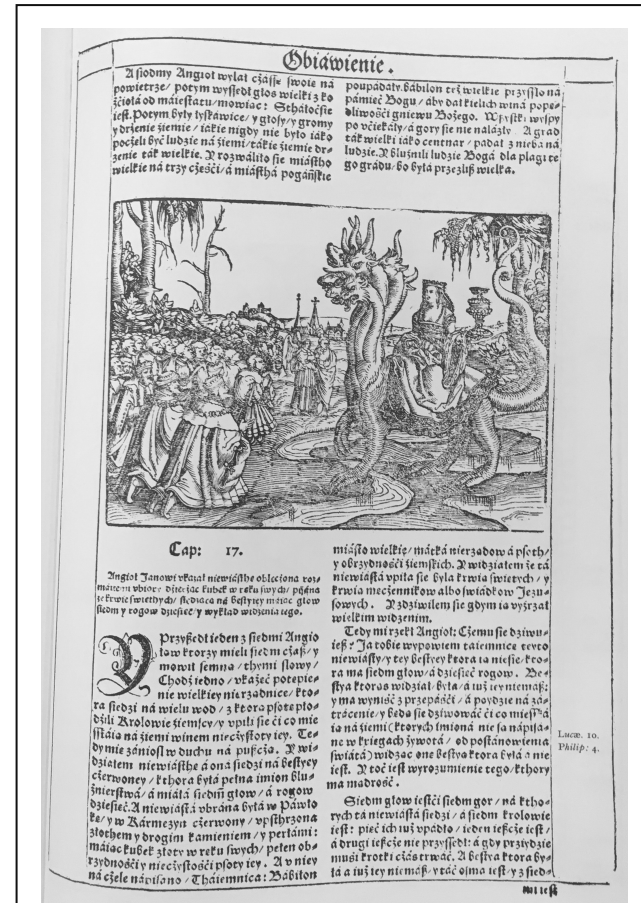
33 11 eweogv

502

Ap 11: dwaj świadkowie i bestia z otchłani

Ap 15-16: siedem plag / czasy gniewu

Ap 17: niewiasta siedząca na bestii